

National Conference with International Participation
ENGINEERING MECHANICS 2001
Svratka, Czech Republic, May 14 - 17, 2001

FIFTY YEARS SINCE THE PRODUCTION BEGINNING IN THE JOINT-STOCK COMPANY ŽĎAS, ŽĎÁR NAD SÁZAVOU

Josef PETRLÍK*

Summary: The paper "Fifty Years Since The Production Beginning In The Joint-Stock Company ŽĎAS, Žďár nad Sázavou" briefly describes the history of iron and steel production in the region and enterprise itself.

Žďársko patřilo v minulosti k nejvýznamnějším oblastem těžby a zpracování železných rud v českých zemích. Již ve 14. století se zde vyrábělo železo v hamrech. Železná ruda se zpracovávala v jednoduchých pecích, vytápěných dřevěným uhlím a vytavená hrouda železa byla vykovávána pod hamerskými buchary, poháněnými vodními koly. První hamry, které patřily převážně k majetku žďárského cisterciáckého kláštera byly rozesety podél řeky Sázavy.

Od poloviny 17. století se začalo vyrábět železo ve vysokých pecích. Jejich provoz probíhal nepřetržitě, v kampaních, které trvaly několik měsíců. Největšího rozmachu bylo dosaženo v první polovině 19. století. Nejvýznamnějším železářským podnikem, jehož majitelem byl kníže Dietrichštejn, byly na Žďársku hutě v Polníčce a na Ransku, které zaměstnávaly ve 40. letech 19. století přes 2000 dělníků. V Polníčce byla postavena válcovna, která vyráběla kolejnice pro železnice ve střední Evropě, např. trať Olomouc - Praha. Hutě dodávaly vodovodní a plynová potrubí pro Vídeň, Prahu a Brno. V době největší prosperity zde pracovaly 4 vysoké pece a 17 kujnicích výhni s hamerskými kladivy. Vyrábělo se až 70 000 vídeňských centů surového železa ročně (tj dnešních 3 920 tun). Vlivem nedostatku kamenného uhlí a celkovým zdražením výroby však došlo v letech hospodářské krize k postupnému uzavírání jednotlivých hutí, až v roce 1886 zanikla i největší huť na Ransku.

Nová etapa železářství na Českomoravské vysočině je úzce spjata s firemní značkou ŽĎAS. Po druhé světové válce potřebovala zdejší oblast velkorysou hospodářskou pomoc, která by stabilizovala obyvatele a nabídla jim práci. Jen ze samotného Žďáru a okolních vesnic odešlo takřka 30 % obyvatelstva do pohraničí. Jinak zde byla práce pouze v zemědělství, lesích, nebo v malých podnicích lokálního významu, převážně obuvnických nebo kovodělných.

Po rozhodnutí o vybudování velkého průmyslového podniku ve Žďáře, byl investorem určen národní podnik SBSS v Brně. 28. října 1948 bylo zřízeno první pracoviště ve Žďáru, kam přesídlilo z Brna vedení výstavby v čele s Ing. Arnoštem Gottwaldem. Po vykonání nezbytných administrativních prací byl v dubnu 1949 pověřen výstavbou národní podnik Betona, který okamžitě zahájil první úpravy terénu na

---

* Ing. Josef Petrlík, ŽĎAS a.s., Strojírenská 6, 591 71 Žďár nad Sázavou, Česká republika.
E- mail : gr@zdas.cz.

staveništi. V červenci už pracovalo na stavbě 164 dělníků, ke kterými postupně přibývali další. S rozšiřováním staveniště prakticky ustala pomoc mateřského brněnského podniku, a celé břímě stavby neslo pár jednotlivců, před kterými byl nelehký úkol: v roce 1951 zahájit výrobu surové oceli a ocelových odlitků.

Postupně s dokončováním závodu se proto vedle stavařů začali objevovat lidé slévárenských profesí, aby místní pracovníky naučili novému řemeslu. Především za jejich pomoci, stejně tak jako dalších stovek nových zaměstnanců, mohla být 27. srpna 1951 zahájena výroba.

Nová žďárská slévárna se tak stala pokračovatelkou slavné éry železářství na Vysočině. Proto také dvě první formy, které tekutá ocel naplnila byly podle staré tradice zvony. Šablony zapůjčila známá brněnská zvonařská firma R. Manoušek, zvony odlil slévač Vladislav Černý, pozdější vedoucí formovny. Jeden z nich se dodnes ozývá z věže kostelíka na Křižánkách, druhý svým hlasem vítal návštěvníky expozice Žďasu na loňském Mezinárodním strojírenském veletrhu v Brně. Slavnostního odpichu se zúčastnil tehdejší ministr průmyslu Gustav Kliment, rodák z nedaleké Třebíče.

Druhá etapa výstavby nového podniku znamenala zahájení strojírenské výroby, která by navazovala na metalurgii. Už v roce 1954 byly vyrobeny první strojírenské výrobky, zatím podle výkresů Škody Plzeň a Vítkovic. K tomu, aby nový podnik pracoval podle vlastní dokumentace bylo zapotřebí urychlené vybudování vlastní projekce a konstrukce. S tím souvisí příchod druhé skupiny nových Žďasáků, vesměs mladých absolventů středních a vysokých technických škol. Strojírenská výroba zvyšovala postupně své objemy a to rovnoměrně v obou nosných výrobních programech – zařízení válcoven a tvářecích strojích.

Každé jubileum je příležitostí k zastavení a ohlédnutí zpět. Půl století, které uplynulo od zahájení výroby v největším podniku Českomoravské vysočiny, změnilo malé provinční město Žďár nad Sázavou v moderní průmyslové centrum regionu. Podnik poskytl obživu a pomohl vybudovat nový domov tisícům lidí. Ti všichni, každý svým dílem, uváděli do života výrobní sortiment nového závodu a dávali všechny svoje schopnosti pro čest tovární značky. Tvořivá práce, v často bouřlivém politickém prostředí, to byla cesta uplynulých let.

Dnešní akciová společnost ŽĎAS je strojírensko-metalurgický komplex a se svými 3 200 zaměstnanci a cca 3 mld. Kč ročního obrátu patří k největším firmám v České republice. Svým výrobním programem je zaměřena na jedné straně hlavně na sektor hutnictví a metalurgie, pro který zajišťuje dodávky strojního zařízení, zejména pro válcovny, kovárny a oblast zpracování kovového odpadu, na druhé straně na sektor strojírenství dodávkami lisovacího zařízení, tvářecích strojů a nástrojů a také polotovarů, hlavně odlitků a volně kovaných výkovků. Rozsah strojírenských dodávek se pohybuje od kompletních výrobních celků až po jednotlivé stroje a zahrnuje rovněž celou škálu rekonstrukcí a modernizací starších zařízení.